

Julijana Matanović en Anka Dorić

Ze denken dat we nog klein zijn

VERTALING en BEWERKING Sanja Kregar

2017

KLIN

Amsterdam

ROMAN

1

Mijn naam is Matija. Over zeven dagen word ik vijftien. In Kroatië is dan de basisschool afgerond en begint het vervolgonderwijs. Mijn verjaardag valt op maandag en school is op vrijdag afgelopen. Mijn sterrenbeeld is Tweeling. Ik vertel alvast dat gesprekken over breakdance en voetbal mij beter afgaan dan praten over kleding, manicure en highlights in je haar. Ik voeg nog een korte maar belangrijke opmerking toe aan deze introductie. Het enige wat ik interessant vind aan breakdance is de vraag of de hersenen van de dansers van een sterker weefsel zijn dan de mijne. Ik word al duizelig als ik de veters van mijn gympen moet strikken. Het is altijd gedoe met die dingen. Ik geef toe dat het strikken soms tien minuten kan duren. Al sinds de kleuterschool heb ik er last van. Regelmatig bind ik minstens de helft van een vinger mee in de knoop. Respect voor de uitvinders van klittenband. Pet af voor de bedenkers van losse veters. Ik zou nog geen drie breakdance groepen kunnen opnoemen. En wat voetbal betreft, ik heb gehoord dat het op een grasveld wordt gespeeld, dat aan elke kant tien spelers rondrennen en er een op doel staat. Het is mij bekend dat voetballers het imago hebben dat ze knappe en rijke jongens zijn en ik weet ook dat het tijdens de vakantie aan de kust in de buurt van Šibenik niet slim is om toe te geven dat je voor Dinamo Zagreb bent. Net zoals het op Sljeme, de bergtop naast Zagreb, niet slim is om te pronken met Hajduk Split. Nou, als mijn kennis van voetbal al zo bescheiden is, dan kan iedereen inschatten wat voor gesprekspartner ik ben als het gaat om rokjes, bikini's of kapsels die *in* zijn. Losse veters op gympen die *in* zijn heb ik meteen omarmd, of wat nog mooier is, helemaal geen veters.

Ik woon op de elfde, de bovenste verdieping van een flatgebouw. Vanaf mijn balkon zie ik de rivier die langzaam stroomt, grijs en troebel is. Ik maak er vaak foto's van met mijn telefoon. Ik verzamel haar tinten grijs. Ik woon samen met oma Dorotea en mamma Vera. Oma, baka in het Kroatisch, is achtenvijftig, mamma vierendertig. Ik heb er mijn buik vol van om steeds uit te moeten leggen dat baka niet mijn moeder is en mijn moeder niet mijn oudste zus. Iedereen zegt over die twee dat zij mooi en jeugdig zijn. Daarna volgt altijd: *voor hun leeftijd*. Natuurlijk is het voor hun leeftijd, voor die van wie anders? Als baka bijvoorbeeld mamma's leeftijd had en haar eigen gezicht en lichaam, dan zou zij zelfs voor opaatjes van vijftig niet zo jeugdig zijn. Mijn vriendinnetjes zeggen wel eens: 'Jij hebt mazzel met zo'n jonge moeder.' Als ik over haar met hen praat, gebruik ik meestal haar voornaam. Mamma heeft lang blond haar, ziet er goed uit, draagt spijkerbroeken en mijn gymleraar heeft een oogje op haar. Heeft ze me nooit verteld. Ik zie het zelf ook wel. Zij zaten op dezelfde middelbare school. Hij zal toen al op haar zijn gevallen. Nu is hij getrouwd met de bibliothecaresse van onze school, die altijd wat te mopperen heeft over de

boeken op de boekenlijst. Die zijn of niet geschikt voor onze leeftijd, of deugen stilistisch niet, of ze geven een verkeerde boodschap. Als het aan haar had gelegen, hadden wij alleen de oud-Kroatische klassiekers te lezen gekregen. Ook de bibliothecaresse heeft lang blond haar. Ook zij is heel slank. Beter gezegd: mager. Mijn oma zou zeggen: een bonenstaak. Ik heb de bibliothecaresse nooit in een rok of een jurk gezien. Zelfs voor de optredens met de feestdagen op school maakt ze zich niet op. Alle andere leraren dirken zich dan op en rennen na afloop van de officiële voorstelling de bühne op, om dan belachelijk te dansen op gouwe ouwen. Drie jaar achter elkaar gingen ze los bij *Sex bomb, sex bomb...* Dae meerderheid maakt fouten bij elk Engels woord. Alleen *seks* spreken ze feilloos uit. Met een lief gezicht. Keken ze maar zo als ze ons vervelen met de gevaren van tienerliefde en relaties.

‘Iedere tongzoen met een onbekende kan leiden tot gezondheidsproblemen later,’ zanikte vorig jaar de biologielerares voordat wij op eindexcursie naar Zadar gingen. Ze keek daarbij heel vies. Je kon zien dat ze het er niet over wilde hebben, maar dat ze het moest. Zij waarschuwde ons, terwijl ze er liever mee wilde dreigen. Ik heb liever dat ze eerlijk zijn. Als het niet eerlijk kan, hoeft het van mij niet.

‘Waar gaat dit over?’ Ik onderbrak haar preek.

‘Hou je kop, Matija!’ riep iemand.

Ik werd er zo opgefokt van dat ik niet herkende van wie de stem was. Anders dan ik, waren de anderen erg geïnteresseerd in haar adviezen. Op de excursie deden zij dan alsof ze tijdens de les oordoppen in hadden gehad. Ga nou!

Tijdens deze optredens blijft de juf meestal tussen het publiek staan. Daar heeft ze beter overzicht over haar leerlingen, kan ze op betrouwbare wijze checken wie de belangrijkste taal van vandaag de dag kent en wie niet en zodoende stom en ongeletterd blijft. Nu opeens zijn de woorden uit de jaren tachtig weer in. Baka kent ze allemaal en ze houdt niet op zich te verbazen hoe de kitsch uit haar jeugd nu opeens voor ons hoge kunst is. Kitsch spreekt ze altijd met een lange *i* uit, vast met opzet.

Er gaat geen gymles voorbij zonder dat Corpus, zo noemen wij de gymleraar, naar mijn moeder vraagt, en of ik wel naar haar luister. Dan doet hij haar de groeten. Mamma stuurt hem een paar keer per jaar tickets voor operavoorstellingen. Een voor hem en een voor zijn vrouw. Meestal komt hij met zijn schoonmoeder, hoofd van een kleuterschool. De bibliothecaresse lijdt aan migraine. Als ik na de voorstelling tegen mamma zeg dat Corpus weer in gezelschap was van zijn schoonmoeder, laat ze bezorgd haar medelijden blijken met de mevrouw die zo veel last heeft van hoofdpijn. Gelukkig staan de opera's niet zo vaak op het programma. De arme vrouw zou gek worden van pijn. Ik klaag ook niet. Mijn moeder is naïef, bijna net zo als de kleintjes waarover de moeder van de bibliothecaresse waakt. Ze is goed in veters strikken, maar ziet geen verband tussen migraine en operavoorstelling. Ze gelooft zelfs dat Corpus geniet van al dat gezang. Ik weet zeker dat hij niet kan wachten

totdat het koor op de Bühne komt, zodat hij opgewonden tussen allemaal gelijk geklede vrouwen mijn moeder kan zoeken.

***

Baka is een echte dame. Zij loopt op hoge hakken, draagt rokken op knielengte en zijden bloesjes. Ze verbaast zich over de mode van vandaag. En ze zegt graag *nota bene*.

‘Die ontwerpers, nota bene, ze haten vrouwen,’ zegt ze wel eens tegen mijn moeder.

‘Toe, mamma,’ zegt mijn moeder dan.

Voor haar is dat alles; het commentaar, het antwoord en de opstand. Baka vraagt zich vaak af wie vandaag de dag bepaalt wat de schoonheid uitmaakt van de actrices. Als ze de krant leest, stopt ze vaak even en geeft luid commentaar: ‘Angelina een schoonheid! Ga nou, dat skelet.’ Vervolgens gaat ze de actrices opsommen die wisten hoe een vrouw eruit moest zien. Ik ben het zat om te luisteren naar gezeur over Ava, Elizabeth, Sophia, Gina, Claudia, over hun acteertalent en hun prachtige rondingen. Wie kent ze nog, die omaatjes. Baka fronst als ik zeg dat ik Ellen Page leuk vind, dat ik de film *The Millionairess*, opgenomen in het stenen tijdperk, toen baka pas acht jaar oud was, dodelijk saai vind en dat de femme fatale Loren daarin in het zwarte korset eruitziet als een vette... nou ja laat maar zitten.

‘Jij en je moeder zouden best iets dikker mogen worden,’ is de zin waarmee baka’s krantenlezen altijd eindigt.

‘Hoe dan, als ik van jou geen croissantjes en donuts mag eten op school! Hoe moet ik dan aankomen?’ antwoord ik hardop namens mamma en mijzelf.

Altijd, zelfs als ik ruzie maak, let ik erop dat ik correct en beschaafd praat. Bij ons thuis hoor je zelden dialect. Baka heeft mij van kleins af aan altijd verbeterd. Zij is geboren in Herzegovina. Ze kwam naar Zagreb om economie te studeren. Vaak zegt ze dat de mensen uit haar streek zo’n goed taalgevoel hebben.

‘Goed dan, jij weet het altijd beter, het is al in orde, nota bene. Maar als jullie in het ziekenhuis belanden, verwacht niet dat ik met chocoladebonbons en bananen op bezoek kom,’ vervolgt ze. ‘Vera kan beter een voorbeeld nemen aan de operazangeressen. Men moet kracht hebben om al die toonladders onder de knie te krijgen.’ Baka geeft niet op.

Tegelijkertijd slaat ze de krant dicht en vouwt hem op. ‘Maar mamma is geen soliste,’ verdedig ik haar, ook al voel ik dat baka dit gesprek liefst zou beëindigen.

‘Het maakt niet uit of je alleen staat te gillen of in koor,’ kan ze toch niet nalaten eraan toe te voegen.

‘Van jouw gebonden gerstesoepp met haver, zilvervliesrijst en sojagehaktballetjes worden wij echt niet dik,’ zeg ik nog, op een verwijtende toon.

‘Als jullie volle borden zouden opeten en niet drie lepels, nota bene, dan zouden jullie botjes niet door de truien heen steken. Gezond eten betekent: niet op dieet zijn.’

Toch ben ik de eerste die het opgeeft. Ik loop naar mijn kamer, trek de trui uit en zoek voor de spiegel tevergeefs een botje dat niet met een laagje vetweefsel bedekt is. Een paar minuten later klopt baka aan de deur en vraagt of ik pannenkoeken wil. Zodra ik zeg dat ik ze wil en dat ik het een geweldig idee vind, voel ik door de deur hoe blij ze is. Terwijl ik de pannenkoeken eet, die gemaakt zijn van volkoren bloem en gevuld met eigengemaakte jam, denk ik aan die vettere exemplaren, besmeerd met Nutella, die de moeder van mijn beste vriend Jurica tot voor kort voor ons bakte. Een daarvan is al genoeg om al je botten met vet te bedekken. Zei ik vriend?

***

Baka is negentien jaar geleden weduwe geworden. Mijn moeder was toen net zo oud als ik nu. Vijftien. Haar vader is omgekomen in de Vaderlandse oorlog. Hij heette Roko. Hij was acteur, de ster van de belangrijkste schouwburg van het land. Hij ging naar de het front om onze soldaten aan te moedigen. Hij droeg gedichten aan hen voor. Een scherpschutter schoot hem neer op het moment dat hij het laatste vers had uitgesproken. Misschien hield de vijand ook van gedichten en wachtte totdat dida uitgelezen was.

***

Niemand heeft het over mijn vader. Van dida, Kroatisch voor opa, weet ik alles: waar en wanneer hij is geboren, waar hij en baka elkaar hebben ontmoet, hoe hij toen was gekleed, wat hij het liefst at, welke woordjes hij tegen mijn moeder zei, wat voor bloemen hij voor baka kocht voor haar vijftiende verjaardag, welke acteursschool hij volgde bij het vertolken van Shakespeare's personages. Dat wist ik al toen ik tien was. Het gebeurde meer dan eens dat ik op school over dida vertelde wanneer er daar naar mijn vader werd gevraagd. En niemand had het dan door.

Mijn vader woont ergens in Amerika. Of hij heeft er gewoond en is nu verhuisd naar een andere plek. Hij is fotograaf. Wellicht. Dat zegt mamma. Zij heeft hem nooit laten weten dat hij vader is geworden. Ze was drie maanden zwanger toen hij een beurs kreeg voor een toonaangevende kunstopleiding. Mamma wilde zijn carrière niet verstoren.

‘Een onverantwoorde flierefluiter, waar zou hij zijn geweest als Roko hem de baan als theaterfotograaf niet had bezorgd,’ zegt baka.

Pappa liet slechts een keer van zich horen, beweert zij.

‘Hij schreef iedere maand, ik was diegene die hem niet meer beantwoordde,’ houdt mamma vol.

Ik vraag aan mamma welke achternaam ik zou hebben als pappa van mij had geweten. Daarop zegt ze dat het niet uitmaakt en dat ik erachter zal komen als het lot het wil. Zodra ik in het cultuurprogramma, dat mijn moeder regelmatig volgt, een fototentoonstelling zie, denk ik dat de auteur mijn vader is. Ik heb mamma's achternaam. Cukrov. Ik lijkt niet op mamma en ook niet op baka. Ook niet op dida, ondanks dat baka zegt dat ik precies ben zoals hij. Hij was blond en ik heb donkerbruin haar. Zijn ogen waren bijna geel en de mijne zijn groen. Hij hing altijd in de schouwburg rond en ik kan de theateraanstellerij niet uitstaan.

***

‘Kon Roko haar maar zien!’ jammeren de omaatjes op eiland Prvić elke keer zodra ze me met baka van het bootje genoemd Tijat zien afstappen. En dat gaat zo tijdens de hele vakantie van baka en mamma door. Mijn zomervakantie is namelijk veel langer zodat ik de hele zomer daar blijf. ‘Precies wijlen onze Roko. Gods hand,’ roepen zij in koor, alsof zij ook tot mamma's zanggezelschap behoren. In het dorp loop ik altijd met een grote boog om hen heen. En toch, zodra ik daar weer weg ben, kan ik niet wachten om terug te gaan. Wij brengen de zomervakantie altijd door in dida's geboortehuis. Van steen, pal aan zee. Zelden gaan wij ergens anders heen.

‘Het is veilig op Prvić, geen auto's, bovendien is het goedkoper,’ zegt baka altijd als ik meld dat ik ook wel eens iets anders zou willen zien dan het gehucht Šepurine. ‘Jij bent nog jong en hebt nota bene alle tijd.’ Zo maakt ze weer haar punt. Peinst er niet over om naar mijn wensenlijst te luisteren. En om mijn mond helemaal te snoeren, stelt ze voor alle zekerheid haar winnende vraag: ‘Zou je je vrienden uit Prvić niet missen?’

Zij is listig. Ze weet best hoe ik mij verheug op de zomermeute, bijeengeraapt uit alle delen van het land, het werelddeel en de aardbol. De eerste dagen bekijken wij elkaar, hoeveel wij zijn gegroeid en veranderd, maar dan gaan wij door met lol trappen alsof het gisteren was dat wij uit elkaar gingen. Dat wij de laatste jaren met elkaar mailen, appen en skypen is niet hetzelfde als 's avonds op de straattreden te zitten en kletsen, meestal roddelend over diegene die net zijn gaan snurken. Losers.

***

Zo lang ik mij kan herinneren, ga ik altijd met tranen in mijn ogen naar de echte schouwburg, het Kroatisch Nationaal Theater waar ook mijn moeder werkt. Het enige theater waar ik graag naar toe ging was het poppentheater. Ik zou het nog steeds willen doen, maar ik voel me een beetje ongemakkelijk tussen jammerende kids die beginnen met

blèren zodra de lichten uit gaan. Hun baka's, moeders, oudere zussen en oppassen, die hun fluisterend vertellen wie Roodkapje is en wie de wolf, vind ik nog veel erger. Mijn moeder deed dat nooit. Respect. Ze praatte met me na de voorstelling. De dag ervoor vertelde zij mij het verhaal of las het voor. Nu is het raak als in de schouwburg een verdrietig verhaal wordt opgevoerd en als iedereen die mijn gezicht ziet, denkt hoe beleefd die kleindochter van wijlen topacteur en dochter van de koorzangeres de voorstelling.

Mamma zou zelfs niet boos worden wanneer ik niet op haar première zou komen. Dat voel ik. Zingen in een koor is voor haar noodzakelijk kwaad. Door zwangerschap is haar balletcarrière in het slop geraakt. Na de bevalling kon ze niet meer in vorm komen.

‘Dat zit allemaal tussen de oren, nota bene. Hij maakte opnames van haar als ballerina,’ hoorde ik eens baka vertellen aan iemand aan de telefoon. ‘Ze heeft zichzelf wijsgemaakt dat het niet meer iets voor haar is,’ legde zij uit.

Dat was een paar jaar geleden. Ik begrijp zelf niet hoe ik mij al die zinnen kan herinneren. Toen vond ik ze onduidelijk. Nu denk ik dat ik ze begrijp. En wat heb ik daaraan? Ik snap de zinnen, maar ik vat mijn mamma niet. Die *hij*, waar baka het over had, was mijn vader, de man zonder naam die mij, ongetwijfeld zijn achternaam had gegeven. Als iemand hem maar had laten weten dat hij mij heeft.

***

Ik kijk naar mijzelf in de spiegel, zoek naar het gezicht van diegene die ik niet ken. En ik verwonder mij erover dat baka zoveel van me kan houden, terwijl ik vast en zeker een kopie van de man ben die zij zo grondig haat. Ik hoop dat ik ooit naar foto's van mij op de muur zal kijken, gemaakt met het toestel en de hand van mijn eigen vader. Uiteraard heb ik het nog aan niemand verteld. Aan mamma ga ik het niet vertellen. Ik ben slim zat om te weten dat ik haar daarmee verdriet zou doen. Aan baka zal ik het ooit vertellen. Als reплиek op haar onophoudelijk gezeur dat ik zo ongeïnteresseerd ben in theaterwetenschappen, oude waarden en goede manieren. Maar misschien ga ik het toch niet doen. Als baka niet overal voor zou zorgen, dan zou mamma nooit zo'n goede vriendin van mij kunnen zijn. Zij zou dan ook mijn moeder moeten zijn. Baka redt zich prima met haar omataken. Nog liever zou ze alle taken van mijn vader en moeder op zich nemen. Ik hou van baka in baka, ik hou al een stuk minder van mamma in baka en ik hou al helemaal niet van pappa in haar. Zodra ze zegt dat ik een vaderfiguur mis, weet ik dat ze in een mum van tijd die vaderfiguur zal zijn, die weet hoe je grenzen moet stellen (pfff, wat houd ik van de uitdrukking *grenzen stellen*) en beginnen met opnoemen van ge- en verboden: en uur per dag op internet, muziek zachter, niet meer stappen met de meiden zaterdagavond, mobieltje verboden voor een dag, een paar dagen... dat hangt er vanaf. Bij haar hangt altijd iets van iets anders af. Dan heeft ze geen oor voor de stem van het publiek. Zij geeft er niet om wat een vijftienjarige vindt van

grenzen. Zij wil niet dat haar kleindochtertje een grote mond heeft, met de deuren smijt, tegengestelde meningen koestert, naar de slechte films kijkt, tentoonstellingen van 's wereld grootste impressionisten mijdt. Ze wil er niet aan dat ik te jong ben voor de grote en echte kunst.

Mamma gaat nooit tegen haar in. Zij heeft nooit gezegd: 'Zo is het genoeg, zij is mijn dochter en ik zal haar grenzen voor haar stellen.' Tegen mij heeft ze ook nooit gezegd: 'Zo is het genoeg, ik wil niet dat je tegen baka een grote mond opzet.' Alles wat zij doet is aan de zijkant blijven staan en ons om en om aankijken. Wachtend totdat wij er zelf uitkomen. Als baka niet kijkt, dan knipoogt zij naar mij. Als een oudere zus die mij komt weghalen bij de strenge mamma, maar die zelf ook bang is. Bijna dagelijks zegt ze tegen me: 'Je weet hoe ze is, luister, ze wil het beste voor ons beiden, waar zouden we zijn als wij haar niet hadden?'

'Dan zouden we bij McDonalds eten net als alle anderen, we zouden op zondag naar winkelcentra gaan net als iedereen, we zouden cola drinken, popcorn eten en tv kijken. Dat zouden we doen,' antwoord ik mamma, al weet ik zelf ook dat baka een supervrouw is.

Mamma wil weten of Jurica ook na de ruzie een goede vriend is gebleven, ze wil weten wat ik droom en waarover ik fantaseer. Wij praten over de muziek waar ik van hou. Wij fietsen samen, gaan samen zwemmen en naar de bios. Ze kent alle leerlingen uit mijn klas bij naam. Toen ik drie maanden geleden mijn Facebook opende, bracht ze me een schrift met kleurige kaft en het opschrift Vriendenboekje. 'Kijk, zo was het in mijn tijd. Hier zijn de handschriften, krabbels, ik denk dat daarin de ziel schuilt,' zei ze. 'Ik vrees dat de technologie erg snel vooruit gaat.'

Ik voelde dat ze treurig was omdat ze voor mij niet zo'n schrift kon kopen waarin mijn vrienden met een vulpen zullen schrijven. 'Je mag mijn vriend zijn,' lachte ik.

'Uiteraard voelde ik me uitgenodigd nog voordat je me uitnodigde,' antwoordde ze met de stem van haar moeder.

***

Vanavond kwam mamma naar mijn kamer. Ze ging naast mij liggen. Eerst zweeg ze en streekte ze mijn haar. Toen begon ze opeens praten over de man van wie ze mij heeft gekregen. Dat had ze nog nooit gedaan. Ze vermeed de woorden *jouw vader*. Ik onderbrak haar niet. Ik heb haar zelfs niet naar zijn naam gevraagd. Ik kwam te weten dat ze heel veel van hem hield en dat hij dertien jaar ouder was dan zij. 'Geen woord tegen baka,' zei ze in plaats van wel te rusten. Ik wist dat ze het zou zeggen. Ook zij wist dat ik het wist. Ze waarschuwde mij met de stem van haar moeder. Ik herkende de bezorgdheid en moeheid op haar gezicht. Voor het eerst. Nadat ze weg was, vroeg ik mij af hoe het kwam dat ze begon mij de waarheid te onthullen.

Ik zou niet zoveel moeite gedaan hebben om een antwoord te vinden als ik had geweten dat ik het de volgende dag al zou krijgen.

2

Wie langer naar mij kijkt, ziet dat ik van vrouwelijk geslacht ben. Bovendien voel ik me ook zo. Ik word steeds minder boos om stomme opmerkingen als ‘He, joch, waar ga je heen? Kijk uit, jongen! Hé knul, laat ouderen voorgaan. Rot joch, wat heb je toch?!’ Ik word er blij van als iemand *meisje* tegen mij zegt. ‘Hé, meisje!’ Dat gebeurt ook de laatste tijd. Niet vaak, maar het gebeurt. Ik ben niet mager, ik heb zelfs stevige botten, maar ik mis nog de vrouwelijke attributen. Zelfs de kleinste. Als ik op mamma lijk, dan zal ik er nog lang op moeten wachten. Als ik op baka lijk, dan krijg ik ze in overvloed. Baka vertelde, ik denk dat het een onderdeel was van een poging mij de geometrische begrippen bij te brengen, dat mijn moeder droeg in een punt. Dit was precies zoals ze het zei. Droeg in een punt. Alsof haar dochter een kip was. Haar zwangere buik zag er dus uit als een kegel. We hadden die figuur nodig voor de bijles. Ze tekende zelfs haar zwangere dochter. Twee dunne beentjes, lichaam als een kogeltje en een punt dat op een geslepen potlood leek en op het punt dunne handjes, als spinrag. In de tijden toen de echo nog niet bestond, geloofden vrouwen dat in een dergelijke buik een jongen zou zitten. Terwijl mijn moeder graag een meisje wilde. Zij hilde toen oudere vrouwen haar bekeken en voorspelden dat ze een jongen zou baren. Ook daarover vertelde baka mij. Ik weet niet aan welk schoolvak ze de beweringen van buurvrouwen en marktvrouwen koppelde. Mamma koos dezelfde naam voor de ongewilde mannelijke en gewenste vrouwelijke variant. Daar kwam ik achter toen baka met mij grammatica oefende. Matija hij, Matija zij. De zwangere vrouw hoopte op een miniballerina, een poppetje, terwijl baka, dat weet ik ondanks dat ze het voor mij verborgen wilde houden, een jongetje wenste die het niet al te moeilijk zou hebben in het leven. Hoe vaak heb ik die zin niet gehoord, dat vrouwen alleen maar lijden en mannen nutteloos zijn.

‘Kom, zeg, ma,’ probeerde de dochter altijd haar moeder te sussen.

Baka liet zich niet van de wijs brengen. ‘Laat haar er op tijd achter komen. Had ik het jou maar vaker voorgehouden, dan was het met jou anders gelopen.’

In plaats van mamma stel ik de vraag: ‘Hoe dan?’

‘Vera weet nota bene best wat ik bedoel,’ antwoordt ze op een toon waarmee ze me laat weten dat het gesprek is afgelopen.

‘Laat haar maar. Ze houdt van ons,’ zegt mijn moeder na een tijdje en dan volgt het bekende refrein: ‘Wat zouden wij doen zonder haar?’

‘Burgers eten in plaats van eco-linzen,’ zou ik antwoorden en eraan toevoegen: ‘Toch?’

***

Na verloop van tijd gaf baka het op om mijn schriften en leerboeken te controleren. De stof werd al in de zesde te ingewikkeld voor haar. ‘Helemaal niets meer is zoals toen ik naar school ging. Allemaal onnodige dingen,’ klaagt ze bij haar collega’s op werk, zodat ik haar niet kan horen. Zij komen eens per maand langs, iedere tweede vrijdagavond van de maand. Baka maakt diner voor hen. Ze ontvangt hen in de eetkamer die met een dun gipswandje afgescheiden is van mijn kamer. Mijn vriendinnen kunnen niet geloven dat deze oude vrouwen zin hebben om een team te zijn. Ze verbazen zich erover dat ze ook na het werk elkaar willen zien. Ik heb hun niet eens verteld dat ze in ons huis praten over boeken. Daar zouden ze pas van opkijken. Zij komen bij elkaar sinds ik in groep vijf zat. Zij kiezen een boek dat ze alle vier voor de volgende keer moeten uitlezen. Een krijgt de taak om de inleiding te verzorgen. Zij vertelt over de schrijver, de inhoud en geeft haar cijfer. De anderen sluiten erop aan met discussie. En zo praten ze twee, drie uur, eten wat, nippen wat en zoeken voortdurend naar voorbeelden uit de literatuur in het echte leven. Tot voor kort vond ik het superstom. Vrouwen van hun leeftijd kijken naar soaps en lezen geen Anna Karenina, Huiselijk geluk, Hinkelspel, Lolita, Sarajeve Marlboro en De fanclub. En dit is slechts de lijst sinds kerst. Baka heeft die op de koelkast opgehangen. Ik heb geen idee wat voor boeken dat zijn. Ik heb alleen de titels onthouden, niet de namen van schrijvers. Daar heb ik altijd moeite mee.

‘Onze hersenen zijn geen nectarines. Verloren tijd die stomme tv-series,’ zou baka zeggen. Dan pakt ze de afstandsbediening en zet de tv uit tijdens de meest spannende scène van mijn favoriete Spaanse soap. Maar toen ik hun gesprekken over boeken afluisterde, snapte ik dat het zo stom nog niet is. Ik heb hun zelfs eens voorgesteld om de roman *De regenboog* – een Kroatische klassieker van mijn boekenlijst – te bespreken. Dat was twee of drie jaar geleden, geloof ik. Ik kan niet alles precies onthouden, ik zou het moeten opzoeken in mijn aantekeningen. Ik vroeg hen of ik aan de bespreking mocht meedoen. Ze lieten mij toe. Toen ik de week daarop sommige van hun grappen over de ouderwetse bejegening van de vrouw in het boek aan de lerares literatuur doorvertelde was ze onder de indruk van mijn volwassen standpunten. Ze verbaasde zich een beetje dat mijn zinnen zo anders waren dan die in de literatuurgids. Ze vond het vooral opmerkelijk dat ik de vrouwelijke bijrol benadrukte. En dat ik zo fel was over haar man die haar zo gebruikte.

‘Nou ja, persoonlijke ervaringen zijn erg belangrijk,’ zei ze toen zij alweer een negen bij mijn naam zette.

Terwijl ik geen idee had wiens ervaring ik bevestigde toen ik de zinnen uitsprak die niet van mij waren. Wat telt is dat ik die grappen leuk vond. Daarom was ik ook zo overtuigend. Ik vond het geen rotstreek van mezelf. Waarom zou ik? Sommige leerlingen laten hun moeders boekverslagen schrijven. Hun mamma’s lezen zelfs de boeken voor hen. Een

meisje uit de klas heeft een moeder die wereldliteratuur op de uni doceert. Wat zou ik graag haar gezicht willen zien als onze lerares bij haar interpretatie schrijft: ‘Zowel de boodschap als de karakters van personages zijn fout’ en daarbij een hele rij van vraag- en uitroeptekens plaatst. En dan een magere zes min. Wat een afgang! Als het maar niet uitlekt naar de studenten van die moeder.

***

Toen ik uit school kwam trof ik mamma in haar kamer. Het was net na het middaguur. De scheikundelerares had alle leerlingen, die al een eindcijfer hadden, naar huis laten gaan. Mijn negen stond er al sinds afgelopen donderdag. Na de eindtoets. Mamma lag op bed, onder een roze dekentje met een zeemeermin erop. Vierkant, negentig bij negentig. Ik had het dekentje van een verre nicht die vijf of zes jaar geleden voor onderzoek in het ziekenhuis naar de stad kwam, gekregen. Ze sliep een paar nachten bij ons. Op een middag nam ze mij mee naar een warenhuis en zei dat ik een cadeau mocht uitkiezen. Toen ik de hoofdpersoon van mijn lievelingstekenfilm van vroeger zag, wees ik er met een vinger naar en zei: ‘Dit!’ Nog steeds rol ik het dekentje op en leg het naast mijn hoofd. Zeker als ik verdrietig ben. Nadat ze vertrokken was, heeft niemand meer over de nicht of tante gerept. De zeemeermin ruikt nog steeds als nieuw. Kamilleshampoo. Ik houd er niet van als baka het wast. Ik ben bang dat het in de was volwassen zal worden. Ik verstop het diep in de kast zodra mijn vriendinnen aankondigen dat ze langskomen. Het zou een afgang zijn als ze te weten komen dat ik op mijn leeftijd nog met een roze dekentje slaap. Ik, die van zwarte T-shirts houdt, losse veters te gek vindt en naar rock luistert. Gisteravond, nadat mamma uit mijn kamer was weggegaan, pakte ik het terug en legde het naast mijn kussen. Nu zie ik het tegen mamma’s buik. De meermin ligt met haar hoofd gelegd richting mamma’s voeten en haar haren liggen over mamma’s borst.

‘Ben je niet in de schouwburg? Je hebt toch een voorstelling morgen?’ vroeg ik vanuit de deuropening.

‘Dit is nu belangrijker,’ zei ze en wees met haar hand de plek waar ik moest zitten. Vlak naast haar knieën. Zij stond niet op. Zij pakte de rand van het kleine dekentje vaster beet.

‘Kijk,’ zei ze ongerust en gaf mij de krant. ‘Middenpagina,’ zei ze op dezelfde toon. Het voelde alsof baka sprak. Precies als gisteren. Ik bladerde bladzijde na bladzijde. Vanaf het begin. Lachende politici, kleurige enquêtes, vleesreclames van supermarktketens. ‘Over de uiterste verkoopdatum, nota bene,’ zou baka zeggen. In het midden van de krant stond, over de hele linker én rechter pagina, een interview met een beroemde fotograaf. De man is na vijftien en half jaar terug in het land. Onder de titel *Ik had geen zin om eerder terug te keren* stond met vette letters: ‘Bij vertrek twijfelde ik. Mijn toenmalige vriendin steunde mijn besluit. Zij was de liefde van mijn leven.’

Nu begreep ik alles. Kristijan Tomić was mijn vader. Al over drie dagen begint een tentoonstelling van zijn werken in de belangrijkste galerie van de stad, in de Oude stad. Een overzichtstentoonstelling van zijn twintigjarig oeuvre. Ik begon de inleidende tekst hardop te lezen. Alles: gegevens over de geboortedatum en -plaats van de fotograaf, zijn afstuderen aan de kunstacademie in Zagreb, bijscholing aan grote Amerikaanse universiteiten, zijn achtjarig verblijf in Amsterdam en terugkeer naar Amerika. Na de opsomming van zijn tentoonstellingen stond ook dat Kristijan Tomić sinds vijf jaar weduwnaar is. Zijn vrouw, een gerenommeerde fotografe die beroemd werd met haar foto's van sloppenwijken, overleed aan baarmoederhalskanker. Sindsdien is hij alleen. Zo stond het er. Ik keek naar mamma. Met mijn ogen vroeg ik haar toestemming om door te gaan met het lezen. Zij stond op en zei: 'Alsjeblieft, lees het zelf uit. Roep me als je wilt praten.'

'Oké, afgesproken,' antwoordde ik. Mamma zal mij verrassend rustig hebben gevonden.

Ik ging door met lezen nadat ze de kamer was uitgegaan. Nu halfluid. De echte vragen en antwoorden begonnen nu. Of hij zijn definitieve terugkomst aan het voorbereiden is, of hij de kunstfotografie in Kroatië volgt. Allerlei stommiteiten. De journaliste zaagde door en deed gewichtig. Haar vragen waren veel langer dan zijn antwoorden. Nog het meest interessante waren zijn antwoorden op de vragen over de thema's van de tentoonstelling in het vaderland. Hij benadrukte *Het lichaam in beweging*. Dit moet over mamma gaan, dacht ik. En ik werd blij.

Maar, datgene wat mij verblijdde, baarde mamma zorgen.

***

'Zullen wij naar de tentoonstelling gaan?' vroeg ik aan haar toen ik haar kamer binnenkwam. In de mijne had ik haar niet uitgenodigd. Zij deed alsof zij een Engelse roman aan het lezen was. Mamma geloofde dat buitenlandse schrijvers over meer talent beschikken dan de onze.

'Om naar de opening te gaan moet je een uitnodiging hebben,' zei ze mokkend.

'Kom op, mam! Niemand zal ons wegsturen. Laten we samen gaan. Weet je wat, ik hoef niet op gympen en ik doe een rok aan.'

'Geen sprake van.' Ze was vastbesloten. Alweer leek het of baka sprak. Alleen ontbrak *nota bene*.

'Maar mamma, daar zullen ook jouw foto's hangen,'

'Ben je zo dom dat ik het voor je moet uittekenen? Daarom ga ik er juist niet heen! Of moet ik het voor je zingen? In C groot, zodat je het beter begrijpt!'

Dit was mijn moeder niet. Tot nu toe heeft zij mij nooit dom genoemd.

Ik ging de kamer uit en smeed de deur achter mij dicht.

‘Aha, ik wist dat het zou gebeuren, maar ik wist alleen niet precies wanneer,’ was baka’s opmerking terwijl ze de schoenen uitdeed in de hal. Ik had de indruk dat zij het fijn vond dat ik nu ook tegen mamma was uitgevallen. In ons appartement was het nergens veilig voor mijn humeur. Behalve mamma’s kamer. Tenminste tot nu toe.

Baka had nog geen idee wat haar te wachten stond. Ze las de krant pas ’s avonds.

Ik ging voor mijn spiegel staan. Ik kwam nog een stap dichterbij en ik legde de krantenpagina dicht bij mijn gezicht. Twee dezelfde gezichten. ‘Ik heb recht op kennismaking met mijn vader,’ zei ik hardop.

Ik ging liggen, trok het dekentje over mijn hoofd en begon te huilen. Gelijktijd met de opening van de tentoonstelling heb ik Duits, maar dat is buitenschools. Ik spijbel lekker en ga er alleen heen. Ik zal op hem afstappen en zeggen wie ik ben. Nee, ik zal hem alleen aankijken. Ik ga voor de foto’s van mamma staan en zijn oog zal vallen op het meisje dat juist die foto’s bekijkt. Hopelijk zegt hij niet ‘He, joch!’ Ja, zo ga ik het doen. Nog drie nachten slapen en dan heb ik een vader. Dat klinkt goed. Of misschien ook niet. Maar hoe kan ik spijbelen als juist dan de proeftentamens zijn. Ik krijg geen diploma, ik word niet toegelaten tot het zomertalenkamp op Lošinj. Toch ga ik spijbelen. Ik zeg het tegen mijn beste vriendin Katarina. Mijn Katy. Oh, maar dat is niet slim. Even dimmen, Matija. Katarina is een lieve meid, maar het geheim zou binnen een paar minuten op het schoolplein liggen. Misschien de mentrix. Nee, die gaat mamma bellen. Of baka, nog erger. Waarschijnlijk zou ze zeggen: ‘Waarom juist nu de kleine in de laatste groep zit? Als ze maar niet uit haar doen raakt en haar gemiddelde omlaag gaat!’ Had ik nu maar geen ruzie met Jurica... dan zou alles zo zijn opgelost. Hij zou met me naar de tentoonstelling gaan. Hij zou zich aan mijn vader voorstellen als journalist van het beste basisschooltijdschrift. Pappa zou zijn verwardheid onweerstaanbaar vinden. Hij zou ja zeggen. Alles zou verder gaan zoals het moet. Maar deze vlieger gaat niet op omdat Jurica en ik al meer dan twee maanden niet meer praten. Ik ben nog steeds kwaad op hem omdat hij zonder mij naar Davids feestje ging. Ik deed alsof ik ziek was omdat ik er niet voor uit wilde komen dat ik maar tot elf uur mocht blijven. Met baka is daar geen discussie over mogelijk. Ik zou thuis nog meer stampeï kunnen maken, maar dat zou mijn verblijf op feestjes met nog geen kwartier verlengen. Dan kan ik maar beter niet gaan. Ik verzin een ziekte, een reis. Gelukkig hebben ze me nog niet door. Sindsdien kijk ik Jurica niet aan. Hij zit achter mij tijdens alle lessen, maar voor mij is hij lucht. Uit het industriegebied, vervuild. Zonder mij ernaartoe gaan, dansen, lol hebben... En dan nog manke Lucija naar huis brengen. Walgelijk en onvergeeflijk. Haar voet deed zogenaamd zeer. Echt waar? Waarom lag ze dan niet thuis op bed? Kom Matija, nu moet je stoppen. Ik zou om hem thuis zijn gebleven. Baka heeft gelijk. Alle mannen zijn hetzelfde. Misschien dat dida anders was. Misschien was mijn vader anders. Of zal ik toch Jurica sms-en? Het is nog niet te laat. Hij is vast natuurkunde voor morgen aan het leren. De heks zou hem een mondeling geven om zijn cijfer te verbeteren.

Hij blokkeert zodra hij cijfers en formules ziet. Ik ben benieuwd hoe hij het gaat voorbereiden zonder mijn hulp. Als hij niet zo lief was en zo goed in maatschappijvakken, dan zou hij dag kunnen zeggen tegen een hoog gemiddelde. Hij leuk... wat ben ik toch ook een gans. Mamma had gelijk. Domme, domme Matija. Jurica de beste leerling. Ga nou... Zijn vader is een hoge piet in het ziekenhuis, afdelingshoofd en zijn moeder is redacteur cultuur in de krant die niemand leest. Zegt ze zelf. Ze kreeg Jurica toen ze zesendertig was. Nu is ze eenenvijftig. Ook zij doet het niet slecht voor haar leeftijd. Net als mijn baka voor de hare. En mijn moeder voor de hare. Jurica's moeder Jasenka zegt vaak grappend tegen hem dat ze van dezelfde generatie is als de Barbiepop. 'Als iemand vraagt naar de leeftijd van je moeder, jongen, zeg dan gewoon: even oud als Barbie. Iedereen zal zijn mond houden. Niemand zal in jouw bijzijn gaan rekenen hoeveel jonger hun mammies zijn dan de jouwe.'

Barbie werd op de markt geïntroduceerd op drie maart negentienhonderdnevenvijftig, terwijl Jasenka op een april van hetzelfde jaar werd geboren. Tante Jasenka is klein. Ze heeft zwart haar, draagt gekke ruime T-shirts en linnen rokken tot de enkels. Ze draagt rugtassen en heeft sjaals om haar nek. Ik vind haar *look* te gek. Geen enkel raakvlak met de *look* van de icoon, haar leeftijdgenote. Jurica's vader is drie jaar jonger dan zijn vrouw. Hij ziet eruit als haar oudere broer. Veel ouder. Bijna een decennium.

Jurica spreekt drie talen. Hij was nog in de luiers toen hij voor het eerst naar een talenkamp in Engeland werd gestuurd. In de eerste klas zei hij dat hij Londens Engels kon. Wat een lol! Uiteraard valt mijn baka op zo'n type. Goed opgevoed, welgemanierd, slim, uit een goede familie. Ga nou... baka weet nog niet dat dit schatje zijn zinnen heeft gezet op het vwo in onze wijk. En dat zijn ouders daar niets op tegen hebben. Als ik haar dit onder de neus zou wrijven, dan zou ze misschien ook voor mij soepeler zijn. Dat zou ze niet. Wat heb ik toch? Zij is koppig. Zo hard als de rotsen waarop ze geboren is.

Toch zou ik met mijn hand over mijn hart moeten strijken. Jurica vergeven. Hij heeft zijn excuses aangeboden. Lucija ook. Zij had echt last van haar been toen ze daarna tien dagen niet op school kwam. Katarina zei ook dat hij op het feestje verdrietig was en dat hij zwijmelmuziek draaide. Dat is alleen voor losers.

Hij werd wakker van mijn sms. Hij beantwoorde het meteen 'geen exc, ben er, bel morgenocht sl lekker hvjj'. Plus twee smileys achter het bericht. Klasse. Hij had alleen *hou van je Jurica* niet zo moeten inkorten. Maar, vooruit.

Ik viel in slaap. Vredig. Ik droomde van Jurica. Ik kan het mij niet herinneren, ik weet het gewoon. Ik wil geen vraag van hoe dat mogelijk is. Van niemand, zelfs niet van mijn moeder Vera Cukrov. Echt waar, dat zij gisteren begon te praten over mijn vader, en vandaag verschijnt zijn interview in de krant. En dan zeggen dat het toevallig is. Ga nou!